

Lidia
URBAŃCZYK

**„Stare” i „nowe” — czasopisma
dla dzieci i młodzieży. Konferencja
naukowa Zakładu Polonistyki
Stosowanej Instytutu Filologii
Polskiej Uniwersytetu Opolskiego
(Pokrzywna, 19–20 kwietnia 2012)**

“Old and New – Magazines for Children and Young People”. Organized by the Department of Applied Polish Studies at the Institute of Polish Philology, University of Opole (Pokrzywna, 19–20 April 2012)

W dniach 19–20 kwietnia 2012 roku, w Pokrzywniej, Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Opolskiego (Zakład Polonistyki Stosowanej) pod przewodnictwem prof. UO dr hab. Bożeny Olszewskiej zorganizował Międzynarodową Konferencję Naukową, której celem było przedstawianie badań związanych z czasopismami dla młodego odbiorcy. Tematem były periodyki dawne i współczesne, polskie i zagraniczne, świeckie i wyznaniowe, literackie magazyny i pisma popularnonaukowe. Na konferencji swoje referaty przedstawili nie tylko znawcy twórczości dla dzieci i młodzieży, ale również językoznawcy, dydaktycy, kulturoznawcy — badacze z ważnych ośrodków akademickich (Opole, Wrocław, Rzeszów, Kraków, Gdańsk, Toruń, Łódź, Katowice, Lublin, Lwów).

Konferencja stanowiła drugą odsłonę badań nad twórczością dla dzieci i młodzieży przy wykorzystaniu najnowszych metodologii. W 2010 roku Instytut Filologii Polskiej zorganizował Konferencję Naukową pt. „Stare” i „nowe” w literaturze dla dzieci i młodzieży. W tomie pokonferencyjnym opublikowano wygłoszone referaty, które ukazywały szerokie spektrum tematów związanych z literaturą zwaną czwartą, osobną — analiza motywów i schematów fabularnych, sposoby narracji, kreacja bohatera, budowanie świata przedstawionego, powiązanie książek z edukacją itp.

W trakcie konferencji przedstawiono referaty odnoszące się do synchronii i diachronii, to tego co „stare” i „nowe” w czasopismach dla młodego odbiorcy.

W pierwszym dniu podczas obrad plenarnych wystąpili:

1. **Prof. Ryszard Waksmund** (Uniwersytet Wrocławski), który wygłosił referat pt. *O tytułach czasopism dziecięcych*. Tytuł czasopisma — hipertekstu scalającego różne wypowiedzi — to etykieta towarowa. Etykieta, która odzwierciedla potrzeby dziecka (np. rozrywka) oraz zamierzenia dorosłych (np. kreowanie ide-
ałów).
2. **Prof. Wojciech Kajtoch** (Uniwersytet Jagielloński), dokonał analizy językowej zawartości czasopism współczesnych i zestawił je z „Płomykiem”. Celem badania było poznanie zawartości przekazów i uwarunkowań procesu komunikacyjnego — ustalenie tekstowego obrazu świata.
3. **Prof. Zofia Sokół** (Wyższa Szkoła Humanitas w Rzeszowie) omówiła historię polskiej prasy młodzieżowej. Okres 1989–2009 był niezwykle dynamiczny dla rozwoju czasopiśmiennictwa. Rynek prasy wyodrębnił „prasę dla młodzieży szkół średnich”, Internet zmienił sposób kontaktowania się redakcji z czytelnikami, poprawiła się szata graficzna i zmieniła tematyka (muzyka, moda, uroda, seks, plotki, wywiady, poradnictwo, konkursy z nagrodami, rozrywka).
4. **Prof. Jolanta Ługowska** (Uniwersytet Warszawski) poświęciła swój referat Januszowi Korczakowi i redagowanemu przez niego „Małemu Przeglądowi” (1926–1939). Pisemko pozwoliło wybitnemu pedagogowi łączyć zainteresowania naukowe skupione na antropologii dziecka z podmiotowym traktowaniem miniaturowego dorosłego. „Mały Przegląd”, wzorowany na gazecie dla dorosłych, dawał dzieciom możliwość głosu oraz współludził w redakcji.

Następnie odbyły się obrady w sekcjach. W sekcji A zgrupowano referaty poświęcone współczesnym czasopismom dla najmłodszych — cztery wystąpienia.

Mgr Aleksandra Ignasiak (Uniwersytet Opolski) dokonała analizy zawartości wybranych czasopism młodzieżowych, które spotykają się z bardzo ostrą krytyką — kolorowe magazyny promują zachodni, konsumpcyjny styl życia. A jednak te popularne tytuły, np. „Bravo”, „Popcorn”, „Dziewczyna”, wprowadzają młodych ludzi w świat dorosłych, z czym mają problemy tradycyjne czasopisma. **Dr Dominika Dworakowska** (Uniwersytet Łódzki) przyjrzała się rozwojowi „Świerszczyka”, magazynu skierowanego dla dzieci w wieku 7–9 lat. To eklektyczne czasopismo zmieniało się na przestrzeni lat. Zmiany dotyczyły nie tylko szaty graficznej, ale również rozłożenia komponentów (rozwinęto stronę rozrywkową), a innowacje nie zawsze były celowe... Jednak „Świerszczyk” zawsze pozostawał i pozostaje blisko spraw związanych z otoczeniem dziecka. **Dr Krystyna Zabawa** (Akademia Ignatianum w Krakowie) przeanalizowała utwory literackie we współczesnych czasopismach dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Diagnoza nie jest zbyt optymistyczna — większość czasopism (jeśli już zamieszcza utwory literackie) preferuje teksty łatwe i przyjemne, realizujące funkcję rozrywkową i dydaktyczną — nie pełnią

funkcji związanych z edukacją literacką. Trzeba pamiętać, że czasopisma mają na odbiorcę silniejszy wpływ niż książka, bowiem zawarte w nich teksty pojawiają się cyklicznie. **Dr Małgorzata Bortliczek** (Uniwersytet Śląski w Katowicach) przedstawiła sposoby konceptualizacji rzeczywistości w czasopismach dla dzieci. Obok postulatów edukacji czytelniczej, pojawiają się postulaty edukacji ikonicznej i medialnej. Współczesne periodyki często stają się zbiorem hipertekstów i nawet młody odbiorca kultury musi posługiwać się wieloma systemami znakowymi.

W sekcji B zaprezentowano wystąpienia związane z historią prasy dziecięco-młodzieżowej. **Dr Małgorzata Gajak-Toczek** (Uniwersytet Łódzki) poświęciła swój referat „Dziennikowi dla Dzieci”, którego redaktorem był Stanisław Jachowicz. Pismo wydawano tylko przez rok (1830), ukazało się 299 numerów. Jednak „Dziennik dla Dzieci” wyróżniał się częstotliwością ukazywania się (umożliwiło to zachowanie ciągłości procesu wychowawczego, wielostronny rozwój dziecka) oraz nowatorstwem — dzieci współredagowały gazetkę, a rodzice wysyłali uwagi i komentarze. **Mgr Agnieszka Karczewska** (Katolicki Uniwersytet Lubelski) zarysowała obraz Erec Israel — Ziemi Izraela w „Chwilce Dzieci i Młodzieży” (1925–1937). Na treść artykułów pojawiających się w piśmie wpływ miały założenia syjonizmu. Młodym odbiorcom ukazywano Palestynę jako ziemię obiecaną (idealizacja), przyszłe miejsce zamieszkania. Popularyzowano ciężką pracę na rzecz społeczności, podkreślano potrzebę utrzymywania więzi we wspólnocie. **Dr Elżbieta Kruszyńska** (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) przyjrzała się czasopismom dla dzieci i młodzieży w dwudziestoleciu międzywojennym, ich dydaktyczno-wychowawczej roli. Przykładem do rozważań stał się „Płomyczek” (1927–1939), który był ściśle związany z programem szkolnym. Pismo dostarczało dobrze skomponowane materiały, uzupełniające szkolne podręczniki. „Płomyczek” stał się skarbnicą różnych tekstów, służył edukacji literackiej, dostarczał wiedzy, ale sprzyjał także samokształceniu i samowychowaniu. Natomiast **mgr Małgorzata Kucharska** (Uniwersytet Opolski) ukazała model nowoczesnego czasopisma na przykładzie „Płomyka” (1917–1939) — starszego brata „Płomyczka”. Pismo było skierowane do dzieci w wieku 10–14 lat, a silnie związane ze szkolnictwem odpowiadało także na potrzeby dzieci — ich zainteresowania i chęć aktywności.

W sekcji C skupiono artykuły związane z zestawieniem: czasopisma — edukacja. **Dr Iwona Morawska** (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) ukazała, że czasopisma młodzieżowe są ciekawym polem badawczym do studentów polonistyki — przyszłych nauczycieli. Młodzi badacze chcą poznać świat współczesnych nastolatków — ich problemy, potrzeby i wartości. Zrozumienie ma zaś pomóc rozwinąć kompetencje pedagogiczne. Czasopisma — materiał badawczy — odzwierciedlają nurty, tendencje i zmiany zachodzące we współczesnej kulturze. **Dr Dorota Michulka** (Uniwersytet Wrocławski) zajęła się pojęciem interdyscyplinarności czasopism dla dzieci. „Viktor Junior” to magazyn o charakterze edukacyj-

nym oraz popularnonaukowym, ale także rozrywkowym. Obraz świata wykreowany został poprzez fragmentaryzację, dopiero czytelnik tworzy własną całość przeskakując z jednej informacji na drugą (teksty publikowane w piśmie przypominają hiperteksty). **Mgr Agnieszka Grajcar** (Uniwersytet Opolski) poddała analizie teksty fantastyczne, które ukazały się na łamach „Victoria Juniora” w latach 2010–2011. Magazyn promuje czytelnictwo jako atrakcyjną formę spędzania czasu, lansuje również model inteligentnego dziecka (reklamy książek, artykuły rekomendujące dane dzieła, teksty poświęcone lekturom szkolnym, konkursy czytelnicze). Literatura fantastyczna, od lat szczególnie modna i wybierana przez młodych odbiorców jako lektura spontaniczna, odpowiada na potrzeby dziecka — pragnienie przebywania w fikcyjnym świecie wyobraźni.

W drugim dniu obrad plenarnych wystąpili:

1. **Prof. Krzysztof Woźniakowski** (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) w obszernym referacie pt. *Czasopiśmiennictwo dziecięce polskiej uchodźczej społeczności na Węgrzech w latach II wojny światowej* opisał inicjatywy wydawnicze podejmowane dla najmłodszych na obczyźnie — „Kącik dla Dzieci” w „Wieściach Polskich”, „Jestem Wasza”, „Kącik dla Dzieci” w „Słowie”. Poziom wymienionych tytułów stopniowo obniżał się, rosła tendencja do publikowania tekstów anonimowych, zaś zawężaniu ulegały kontakty redaktorów z czytelnikami.
2. Niezależna polska prasa dla młodzieży z lat 80. XX wieku stała się obszarem badań podjętych przez **dr hab. Katarzynę Tałuć** (Uniwersytet Śląski w Katowicach). Niezależny ruch wydawniczy stał się oknem oporu społeczeństwa wobec władzy i polityki. Czasopisma były wówczas trybunami, gdzie młodzi ludzie prezentowali swoje idee i plany działania. Słowem kluczem ich wystąpień stała się szeroko pojmowana wolność.
3. **Prof. Janina Hajduk-Nijkowska** (Uniwersytet Opolski) przyjrzała się sytuacji prasy dziecięco-młodzieżowej na wolnym rynku mediów. Czasopisma dla młodych odbiorców należy analizować w odniesieniu do nowych mediów, z którymi współczesna prasa jest ściśle związana (proces remediacji). W dobie infantylizacji kultury ważnym zagadnieniem jest komercjalizacja rynku prasy — dziecko staje się konsumentem, a właściwie przedmiotem agresywnej promocji.
4. **Dr Michał Rogoź** (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) wygłosił referat pt. *Ilościowe i jakościowe zmiany na polskim rynku prasy dla dzieci i młodzieży w latach 1945–2010*.
5. **Prof. Helena Synowiec, dr Danuta Krzyżyk** (Uniwersytet Śląski w Katowicach) wskazały, iż cennym źródłem wiedzy o regionie był „Młody Krajoznawca Śląski” wydawany w latach 1934–1938. Było to jedno z nielicznych pism z czasów II RP, które w sposób szczegółowy, a zarazem interesujący przedstawiało specyfikę małej ojczyzny. Na kartach „Młodego Krajoznawcy Śląskiego” został utrwalony specyficzny obraz Śląska, na który składają się różne aspekty dzie-

dzictwa kultury materialnej i duchowej. Pismo mogło być wykorzystane na lekcjach języka polskiego.

6. Natomiast **prof. Krystyna Kossakowska-Jarosz** (Uniwersytet Opolski) wskazuje, że „skromne edytorstwo” może służyć regionalizmowi. Opisuje młodzieżowe roczniki organizacyjne na międzywojennym Górnym Śląsku, np. kalendarze posiadające cechy periodyku oraz druku zwartego. Promowały one region, rozbudzały uczucia patriotyczne i emocje związane z przywiązaniem do rodzinnych stron, z potrzebą budowania wspólnoty. Redaktorzy pragnęli, by młody Ślązak stał się aktywnym patriotą.
7. **Prof. Bożena Olszewska** (Uniwersytet Opolski) wygłosiła referat pt. *Kalendarz liturgiczny. W kręgu wybranych tematów i motywów literatury religijnej międzywojennego „Płomyczka”*. Wiele czasopism dla niedorosłego odbiorcy ma strukturę przekazu zależną nie tylko od natury dziecka, jego potrzeb czy rozwoju, ale również od kalendarza naturalnego. W dwudziestoleciu międzywojennym wychowanie religijne i patriotyczne było ważne dla systemu oświatowo-wychowawczego. W „Płomyczku” wiodącymi tematami były więc święta kościelne (obrzędy i zwyczaje) ukazane w wymiarze humanistycznym i religijnym.
8. Wystąpienie **dr Emilii Ohar** (Akademia Drukarstwa, Lwów) umożliwiło porównanie nowoczesnego piśmiennictwa polskiego z ukraińskim. Współczesne czasopisma pełnią wiele funkcji jednocześnie, okazuje się jednak, iż wydawcy bardziej cenią sobie sukces komercyjny danego tytułu. Powstają czasopisma wielotematyczne skierowane do szerokiego grona odbiorców, głównie o charakterze rozrywkowo-relaksacyjnym. Powielany jest model czasopisma dla dorosłego, niewymagającego czytelnika.

Wygłoszone referaty zostaną opublikowane w tomie pokonferencyjnym. Prelegenci poruszyli różne zagadnienia związane z przeobrażeniami na rynku prasy dla dzieci i młodzieży. Wiele wystąpień zarysowało tylko pewne problemy, otwierając tym samym pole do dalszych badań i ustaleń (misja czasopism we współczesnym świecie, komercjalizacja prasy, hipertekstowa struktura periodyków). Referaty dotyczące tego co „stare” ukazały czasopisma dawne jako wzory dla wciąż poszukujących swojej formuły współczesnych multikodowych tytułów; natomiast nowoczesne wydawnictwa okazały się ważnym źródłem wiedzy o współczesnej kulturze oraz o złożonym świecie młodego odbiorcy.

